

IV. RECENZJE I NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

Étienne Gilson, *La Philosophie au moyen-âge des origines patristiques à la fin du XIV siècle*, Paris, Payot, 1947.

Znane jest już w Polsce nazwisko Stefana Gilson'a, ale tylko osoby studiujące gruntowniej historię filozofii zdają sobie sprawę z tego, że stanowi on największy dziś chyba autorytet w zakresie filozofii średniowiecznej. Przyjęcie Gilson'a do Akademii Francuskiej w maju 1947 przyczyniło się do tego, że zaczęto się szerzej interesować jego twórczością. Gilson jest autorem wielu dzieł, które śmiało uznać możemy za klucz pozwalający nam zrozumieć niezwykle bogactwo i wielostronność średniowiecznego życia umysłowego a zwłaszcza ówczesnej problematyki filozoficznej. Wspaniałe monografie poświęcone Augustynowi, Bernardowi, Bonawenturze czy Tomaszowi nie ustępują takiej mistrzowskiej syntezie jak „Duch filozofii średniowiecznej“ (*L'Esprit de la philosophie médiévale*, Paris, J. Vrin, 1944). Ale najpowszechniej znaną u nas pozycją bibliograficzną Gilson'a były dwa tomiki jego historii filozofii średniowiecznej wydane w 1922 u Payot'a, będące dobrym i jasnym zarysem tego działu historii filozofii. Otóż rozwinięte bardzo szeroko i głęboko przemienione ukazało się to dzieło ponownie jako tom obejmujący przeszło 700 gęsto zadrukowanych stron. Kto szuka wyczerpującej bibliografii lub możliwie pełnego bogactwa szczegółów historycznych, ten znajdzie je raczej w monumentalnym i zawsze podstawowym dziele Ueberwega-Geyera, *Grundriss der Geschichte der Philosophie*, II tom (*die patristische und scholastische Philosophie*), Berlin, E. S. Mittler, 1928—lub w doskonałej historii filozofii średniowiecznej M. de Wulf'a: *Histoire de la philosophie médiévale*, Paris, J. Vrin, 1934—37, trzy tomy. Jednakże promień jasnego światła w mrokach dla nas osłonięte życie umysłowe wieków średnich wprowadza dopiero Gilson. Jego „Filozofia w wiekach średnich“ to arcydzieło syntezy. Naturalnie, że można żałować, iż pominięto w nim niemal całkowicie aparat erudycyjny (n. p. przy cytowanych tekstach przeważnie nie podano miejsc, z których są zaczerpnięte)—a w bibliografii uwzględniono tylko dane najważniejsze—jednak nawet te niewątpliwe braki stanowią z pewnego punktu widzenia zalety: w niczym nie przerywają one biegu myśli, która nieustannym wysiłkiem twórczym i krytycznym dąży do odtworzenia obiektywnych ram życia umysłowego badanej epoki.

W dziesięć rozdziałów ujmuje autor kilkadziesiąt odcinków procesów rozwojowych. Całość nie jest opracowana czysto chronologicznie; czasowo zachodzą poszczególne odcinki na siebie, ale w obrębie każdego z nich zachowane jest ściśle następstwo czasowe. Każdy zresztą z omawianych działów stanowi dla siebie całość. Poza wielu poglądami o zasadniczej wartości, wprost rewelacyjne są analizy Gilson'a obu okresów przejściowych: opoki patrystycznej i źródeł renesansu. Trudno o głębszą syntezę wczesnej myśli chrześcijańskiej, która począwszy od św. Pawła w nieustannym wysiłku starała się „uchrześcijanić“ platonizm i inne otrzymane w spadku nurty filozofii starożytnej. Nie mniej przekonujący jest pogląd Gilson'a na renesans; tym, co dla renesansu istotne, to walka ze scholastyką, natomiast nawrót do myśli starożytnej bynajmniej nie jest zdobyczą renesansu. Zasługą Gilson'a jest udokumentowanie tego twierdzenia na szerokiej podstawie dowodowej. Nikt nie może pominąć omawianego dzieła, gdy zamierza zapoznać się z jakimkolwiek działem dziejów filozofii średniowiecznej.

Stefan Świeżawski

Ks. Franciszek Kwiatkowski T. J., Profesor Fakultetu Filozoficznego Księży Jezuitów w Krakowie. *Filozofia wieczysta w zarysie*. Tomów 3. Kraków 1947. Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy.

Autor, wieloletni profesor Studium Filozofii Ks. Jezuitów w Krakowie, znany ze swoich prac z zakresu filozofii, wydał ostatnio obszerne trzytomowe dzieło, zawierające systematyczny wykład całej filozofii, występującej oddawna pod mianem filozofii wieczystej.

Tom I zawiera wiadomości wstępne o filozofii (7—37), historię filozofii (38—198), filozofię myśli (200—245), oraz filozofię prawdy (247—389).

Tom II daje wykład filozofii bytu (7—77), filozofii świata nieorganicznego (81—126) i filozofię duszy (129—268).

Tom III obejmuje filozofię Boga (7—249), filozofię obyczaju (254—348), oraz skorowidz imienny i rzeczowy (349—403).

Filozofia chrześcijańska, nazywana od czasów Leibniza „wieczystą“ zajmuje wyjątkowe stanowisko w dziejach kultury europejskiej. Przez wiele stuleci była ona jedyną filozofią, która kształtowała myśl europejską. Ona stworzyła syntezę filozofii i religii, dostarczyła impulsów do samodzielnej krytycznej myśli naukowej i zaważyła na rozwoju europejskiego życia społecznego. Wiele pojęć i urządzeń, stanowiących dziś ogólnoeuropejski „dorobek“ kulturalny, z niej wzięło swój początek. Choć tyle systemów filozoficznych przeminęło, a nowe, jakie po nich nastąpiły, wywoływały niepokojący chaos ideowy, filozofia wieczysta utrzymała swoje wpływy i oparła się niszczycielskiemu działaniu czasu. Już ta „ponadczasowość“ świadczy o jej wewnętrznych wartościach, które właśnie w ostatnich czasach są należycie oceniane. Jej